

TAYYAR, Şamil (1999). *Beşinci Darbe*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013.

CİZRE, Ümit. *Muktedirlerin Siyaseti* (Çev.C.Ekiz), İletişim Yayınları, İstanbul.

TOPALOĞLU, Yasin (2016). *ABD, İsrail ve FETÖ'nün Türkiye'yle Asimetrik Savaşı Son Darbe*, Elips Kitap, Ankara.

GNOSTİK DÜŞÜNCE KURUMSAL YAPILARA KARŞI: YENİ KOLONYALİZMİN SOFİSTİK SİLAHI

GNOSTIC IDEAS AGAINST INSTITUTIONAL STRUCTURES: THE SOPHISTICATED WEAPONS OF
THE NEW COLONIALISM

MUSTAFA SAİD KURŞUNOĞLU*

ABSTRACT

Gnostic ideas and esoteric organizations are located in an opposite position with the openness-social common sense based institutional rationality. Christian and Islamic institutional formation and embodiments were substantially generated by the struggles of between gnostic ideas and orthodoxy. In today's world we are witnessing the increasing popularity of the esoteric gnostic thoughts and their organizations used to achieving a goal by the neo-colonial policies. The dissolution of modern religious and secular institutions to reach the aim of new world government has come to a threatening level to our world directly. The last example of the gnostic conspiracy which intends to the manipulation of islamic modernization process can be seen in the coup attempt of July 15th in Turkey.

Keywords: Gnosticism, Esoteric Organization, Mystical Secrecy, Messiah, Mahdi

ÖZ

Gnostik düşünceler ve bu düşüncelere dayalı teşkilatlanmalar öznel ve ezoterik yapılarıyla toplumsal sağduyuya ve açıklığa dayalı kurumsal rasyonalitenin karşıtı bir konumda yer almaktadırlar. Hıristiyanlığın ve İslâm'ın kurumsal olarak yapılanmalarında bu karşıtlık nedeni ile açığa çıkan fikri, ilmi ve politik mücadeleler etkin olmuştur. Günümüz dünyasında ise gnostik düşüncelerin artan popülaritesine ve ezoterik teşkilatlanmaların yeni sömürgeci politikalar tarafından bir amaç olarak kullanılmasına tanık olmaktadır. Modern dini ve seküler kurumsallıkların ve aidiyetlerin çözülerek bir dünya devleti ve evrensel komüne geçilme çabası dünyayı doğrudan tehdit eden bir seviyeye ulaşmıştır. İslâm dünyasına ait modernleşme süreçlerinin gnostik komplolarla manipüle edilmek istenmesinin son örneğini ise 15 Temmuz'da Türkiye'de yaşanan darbe girişiminde görmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Gnostisizm, Ezoterik Örgütlenme, Mistik Aydınlanma, Kurtarıcı Misyon, Mesih, Mehdi

* Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü

GİRİŞ: Gnostisizm ve Modern Dünya

Görünenle görünmeyen arasındaki ilişki tarih boyunca gündelik yaşamın kaotik hercü mercinden bir kurtuluş ve dinginlik arayan insan için cezbedici olmuştur. Hızla akan hayat seyri içinde sabit kalan ve değişmeyen bir aslı bulmak çabası düzensiz olandan düzene, kusurlu ve eksik olarak algılanandan mükemmele, acı ve ızdıraptan sorumlu tutulan tüm şeylerin kesretinden vahdetin mutluluğuna yönelen insani bir tavır da beraberinde getirmiştir. Zahir ve batın, açık ve gizli, sonlu ve sonsuz, bir ve çok, değişen ve değişmeyen, görülenle görülmeyen arasındaki bu ilişki, bilginin ve entelektüel gelişimin de itici gücüdür. Bu ilişkinin anlam ve mahiyetini keşfetme çabası ise beraberinde hakikate sahip olma iddiasını dillendiren farklı düşünce ekollerinin varlığına neden olmuştur.

İnsanlık tarihi boyunca genellikle açıkça ve makulün sınırları içinde kararlar sahip oldukları bilgileri ve düşünce sistemlerini rasyonel çerçevede ortaya koyan düşünürlerin yanı sıra, söz konusu ilişki durumunu ruhani bir bilgelik sırrı olarak tanımlayan ve bu sırda ancak gizli bir metot ve teslim olunmuş yüce bir üstat aracılığı ile ulaşılabileceğini iddia eden ezoterik bilgi sistemlerinin ve önderlerinin varlığını görmekteyiz. Böylece insan ruhunda nihai hakikatin izdüşümü olarak bulunan asli bir noktanın sır bilgisine özel bir süreç ve metotla ulaşarak bilinen/bilinmeyen tüm varoluşu kuşatan, sabit ya da değişken her durumu bu sır bilgi ile açıklayan anahtar düşüncelerin ve önderlerin varlığını mistik ve Bâtını öğretilerde bulmaktayız. Bu ezoterik öğretiler kurucularının karizmatik kişiliklerinde öznel bir bilgi olmanın ötesine geçerek neredeyse kurucu önder ile sır bilginin aynılaştığı ve takipçilerinde de yer yer ferdileştiği hakikatin ve bilginin bir bakıma ete kemiğe bürünerek insanlaştığı (anthropos) süreçleri de açığa çıkarmıştır.

Hakikat ile öznenin, ego ile asli bilginin özdeşleştirildiği bu gizil organizasyonlara mistik/Bâtını karakterleri gereği daha çok dini organizasyonlar olarak tarihte rastlamaktayız. Ancak semavi olarak adlandırılan dinlerin açık bir rasyonalite ve buna dayalı kurumsal yapıları, yüzyılları aşan köklü bilgi gelenekleri mevcuttur. Ezoterik yapılanmalar ise dinlerin bu geleneksel ve kurumsal yapılarına genellikle karşıt bir konumda yapılanmışlardır. Zahir ile batın, görünen ile görünmeyen arasındaki ayrıma dayalı dualist gerçeklik yapısı, bu düşüncelerin temellendirilmesinde önemlidir. Geleneksel din olarak Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm tarih boyunca bu ezoterik düşünce ve organizasyonlarla sıklıkla karşılaşmıştır. Ancak gelenek ile mistik/Bâtınılık arasındaki bu karşılaşma yalnızca düşünce boyutunda kalmamış politik düzlemde büyük kargaşaların doğmasına neden olmuştur. Düşünsel

ve politik bu kargaşalar yalnızca tarihsel bir olgu olarak kalmamış, modern dünyanın oluşmasında ve günümüz sosyo/politik ortamının belirlenmesinde de etkin olmuştur. Bu akımlar içinde Gnostisizm gerek Hıristiyanlığın başındaki muhalif konumu, gerekse de İslâm düşüncesi ile de senkretik bir ilişkiye girebilmesi ve ayrıca günümüz modern dünyasındaki derin mistik/dini akımlardan biri olmasıyla dikkatleri çekmektedir.

Gnostik akımların içerik olarak sahip oldukları düşünce ve inançlar önemli olmakla birlikte, bu yapıların birey ile hakikati, bireyin egosunda kendini bulan ve özdeşleşen bir bağlamda kurgulamaları onları kurulu rasyonaliteye karşı konumlanan narsist ve nevrotik bir olgu haline dönüştürmektedir. Bu ise içinde bulunulan dini ve sosyo-politik ortama göre şekillenen bir sapmayı ve kırılmayı beraberinde getirmektedir. Söz konusu gnostik bağlamın günümüzdeki anlamı ve tarihsel konumu genel hatlarıyla bilindiğinde modernleşme, emperyalizm ve yeni kolonyalizm üçlemesinin girdabında olduğunu düşündüğümüz Türkiye özelinde 15 Temmuz darbe girişimi ile iyice gün yüzüne çıkan bir mücadelenin arka planı daha net bir şekilde görülecektir.

Gnostisizm, eski Grekçe bilgi anlamına gelen 'gnosis' kelimesinden türemekte ve kurtuluş için gerekli bireysel/ruhsal hakikatin bilgisi olarak tanımlanmaktadır (King, 2005: 5). Tarihi bağlamdaysa Gnostisizm ile kastedilen dönem ise henüz Hıristiyan ortodoksisinin ve kilise kurumsallığının oluşmaya başladığı dönemdeki Yahudilik, Grek Felsefesi, Yeni Plâtonculuk ve Mısır Hermetizmi gibi kadim kaynaklarla ilişkili yorumlara sahip Hıristiyan anlayışlarını içermektedir. Hristiyan Gnostisizmi'nin temelinde yatan ana düşünce; Hz. İsa'nın Tanrı'nın bilgisi olduğu düşüncesi ve inancıdır (Rees, 1818: 73,74). Böylece Gnostikler Hz. İsa'nın tanrısallığından çok onun Tanrı'nın bedenleşmiş bilgisi olduğuna ve dolayısıyla Hz. İsa'dan önce başka önderlerde ve sonrasında ise kendilerinde tekrarlayan bir süreci ifade etmektedirler. Gnostikler ruhsal özlerindeki tanrısal sırta ulaşarak Tanrı'nın bilgisiyle ve hatta kendisi ile özdeşleştiklerine inanmaktadırlar (Majid, 2007: 199). Böylece Hz. İsa'nın şahsındaki kurtarıcı misyon, kilise kurumsallığının dışındaki ruhsal otoritelerin ezoterik sistemlerinde tanımlanmış olmaktadır. O halde Hıristiyanlık bağlamında Batı medeniyetinin en azından iki alternatif başlangıca sahip olduğunu ifade edebiliriz. Bunlardan ilki kilise kurumsallığı ve Roma Devleti'yken diğeryse bu kurumsallıkların dışında öznel bir meşruiyet alanı oluşturan Hıristiyan Gnostikler'dir.

Hakikatin ve buna dayalı sır bilginin, önderin şahsıyla özdeşleşmesi onun yalnızca bir bilgi olmaktan öte kişiyi maddi ve dünyevi kaostan kurtarıcı bir

misyonu üstlenmesi ile ilgilidir. Sırrın bilgisine sahip önder, sahip olduğu bu bilgiyle yeni bir varoluşa geçerek kendini geçiciliğin, dünyeviliğin ve kötülüğün girdabından kurtardığı gibi takipçilerine de bu kurtuluşu özel bir biçimde vaat eder. Özellikle toplumsal düzensizliğin ve karmaşanın zirve yaptığı tarihsel değişim dönemleri, insani bir kriz ortaya çıkararak bu krizden rasyonel anlamda bir çıkış ve çözüm arama yönelişinden çok ‘kurtuluş’ kavramı ve bunu vaat eden bireysel kurtarıcıların ve ezoterik öğretilerinin daha güçlü bir biçimde takipçi buldukları dönemlere dönüşmüşlerdir. Nitekim politik, ekonomik, ekolojik, sosyal ve bireysel anlamda büyük değişimlerin yaşandığı geçen yüzyıl da 21.yüzyıla yeni kurtarıcılar ve kurtuluş çağrıları armağan etmektedir.

Sorunlara çözüm arayışlarının ideolojik mahiyette olanlarını da işin içine katacak olursak; kurtuluş çağrılarının herhangi dini bir kültür temelinde irrasyonel-mistik ve özellikle kurtarıcıların ferdiliğinde kendini bulan ezoterik bilgi anlayışında temellendiğini görebiliriz. Kurtarıcı fert merkezli bu hareketlerin kadim kültürler ve dinlere kendini dayandırması ve eski olandan karizmasını alan bir gizeme sahip olması ise dikkat çekmektedir. İyi ve kötü arasında bitmek bilmeyen bir savaş kurgusunun değişik formlarda yapılandırıldığı ideolojiler, kitlesel kurtuluş çağrıları, uğrunda ölünen doktrinel adanmışlıklar ve kurtarıcı liderlerin yüzyılından bireysel aydınlanma, yeni bir kimlik, hayat ve sosyal çevre ile kurtuluş vaat eden yeni ezoterik organizasyonların çağına geçmiş bulunmaktayız. Bir önceki yüzyıl kurtarıcı ideolojilerin çağyken yüzyılımızda ise ideolojik rasyonaliteden ezoterik irrasyonelitenin kurtarıcı çağrılarına bir geçiş gözlemlemekteyiz. Nitekim T. Roszak’ın önemle işaret ettiği gibi günümüzün sanayi temelli şehir toplumları hayattaki yönlerini ying-yang dikatomisi, astrolojik işaretler, yoga ve şamanik geleneklerin tuhaf modern versiyonlarının karışımlarından alan bir ara dönemde bulunmaktadır. “Toplumsal gerçeklik arayışı kitlesel bir kurtarma operasyonu biçimini üstleniyor ve pek çok beklenmedik yöne ulaşıyor. Bence bu çağımızın büyük macerasıdır ve insani açıdan uzay yarışlarından daha değerlidir. Bu eski Gnosis’in tekrar değerlendirilmesi ve ihyasıdır” (Roszak, 1972: 262).

Hodson’a göre eski ezoterizmin bir versiyonu olarak gnostik düşüncelerin toplum nazarında yeniden revaç bulması ve yeniden ihyası gibi bir tür eskiye dönüş olarak değerlendirilebilecek yönelişler “modernitenin geleneksel tek tipçi ve homojenik yapısını reddeden, bütünlükçü olmayan (non-totalize) bir duyarlılık” tan kaynaklanmaktadır (Hudson, 1989: 144). Buna göre

modern medeniyetin tüm görkemine ve bireyselliğe dayalı tek tipliliğine rağmen bu medeniyetin her alandaki bütünselliğinden ve homojen toplum yapısından artık sıyrılmak isteyen yeni duyarlılık Batı medeniyetini ileri derecede temsil eden toplumlarda mistik/gnostik düşüncelere yeniden dönüş olarak kendini göstermektedir.

1- Müslüman Gnostisizm'i

Zahir (exoteric) ve batının (esoteric) dikotomik ayrımına dayanan Şii-İsmaili kozmoloji ve İhvan-ı Safa hareketleri örneklerinde de görüleceği üzere özellikle Şii hareketlerde ve pek çok Sünni tasavvuf akımlarında da İslâm dünyasına ait Doğu-Batı eklektiğinde gnostik etkiye uğramış yapıları gözlemlemek mümkündür.¹ Tasavvuf ekolleri, İslâm mistisizminin arka planı oluşturduğu yapılar olarak ortaya çıkarken; özellikle Şii mistisizmi gnostik yapıyla doğrudan ilişkili gözükmektedir. İslâm dünyasında gnostik etki olarak değerlendirilebilecek hususları kısaca sıralayacak olursak;

- a- Âlemin iyi ve kötü arasında ikiye bölünmüşlüğü'nün içinde bulunulan politik ortama ve karşı olunan kurumsallığa yönelik olarak kurgulanması,
- b- Mehdi ve Mesih benzeri kurtarıcı bir liderin varlığı ya da geleceğine olan inanç,
- c- Gizli ve özel bir yolla ulaşılan ilahi bilgiye yalnızca seçkin kişilerin sahip olması, bu bilginin sembolik bir dille kodlanması,
- d- Liderin ve sahip olduğu bilginin soyaçekimsel bir yolla türemesi,
- e- Antik Grek, Pers, Hind, Mezopotamya ve Mısır kökenli bilgeliklerin Yahudilik, Hıristiyanlık, ve İslâm ile sentezlenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Hıristiyan ortodoksisi, Mesih'in kişiliğinde açığa çıkan kurtarıcı tanrılık formunu kilise ile koruma altına alarak, bu formun ve misyonun kiliseden bağımsız kişiliklerce kullanılmasına karşı çıkmıştır. Müslüman dünyada ise geleneksel sünnilik Hz. Peygamberden sonra onunla ruhani veya dünyevi otorite yönünden benzeşecek bir türevleşmeyi metin esaslı yapıyı temsil eden medrese geleneği ile engellemeye çalışmıştır. Bu Böylece Mesih'de gerçekleşen inkarnenin kendisinde de gerçekleştiğini ima ya da iddia eden Gnostikler açığa çıkarken; uluhiyet ile aynileştiğini ima ya da iddia eden Bâtını, Hurufi kişilikler Müslüman dünyada açığa çıkmıştır. Her iki iddiada da temel nokta ilahi bilginin inkarne aracılığı ile belirli şahıslarda cisimleşmesi ya da kişiselleşmesidir. Gnostik etkinin en çok görüldüğü teşkilatlanmalar ise İhvan-ı Safa, Hurufilik, İsmaililik, Bâtınilik gibi yapılardır.

1 <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e731> (Erişim Tarihi: 26. 08. 2016).

Mehdilik inancı bu noktada Bâtını ve Hurufi sapkınlıklardan ayrılmaktadır. Gerek Şii anlayışta gerekse de Sünni anlayışta Mehdi kavramına rastlanmaktadır. İslâm dininin eskatolojik yönünü uhrevi olmaktan çok dünyevi bir biçimde büyük oranda sağlayan Mehdi düşüncesi ile Medrese kurum-sallığının bir zıtlasma içinde olduğu ve bu kavramı yadsıdığı söylenemez. Nitekim Ebu Hanife'nin ilk dönem Sünni düşüncesinin ilkelerini belirleyen ünlü eseri Fıkhul Ekber, bu konuya tafsilatlı bir biçimde yer ayırmaktadır (Fıkhul Ekber: 284). Ancak Sünni anlayış Mehdi inancının gnostik bir biçim aldığı Şii Gayb İmam düşüncesini reddetmektedir. Böylece Sünni kurum-sallığın Mehdi'nin ikinci bir peygamber niteliğine bürünmesini engellediğini söyleyebiliriz.

Gnostisizm'in ne olduğuna yönelik yapılan tartışmalarda öncelikle Helenistik Hıristiyanlık terimi açığa çıktığı gibi aynı zamanda onun köken olarak bir İran fenomeni olduğu da vurgulanmaktadır. Yine Grek kültürünün madde-idea ayrımına dayalı yapısı ile antik Pers kültürünün ışık-karanlık dikotomisi gnostik kökenin bunların kavuşum noktasında ortaya çıkan bir yapı olarak değerlendirilmesine neden olmuştur (Corbin, 1998: 52, 55). Anlaşıldığı kadarı ile Müslümanlar tarafından devralınan gerek İran kültürünün gerekse de Antik Grek kültürünün dikotomik yapısı bu kültür mensuplarının taraf oldukları hilafet kavgasını yorumlamalarında etkin olmuştur. Nitekim Lewis'e göre başlangıçta doktrinel ve organizasyon anlamında oldukça etkili olan Heteredoks Şii akım yeni ve aslında detay bir unsur olan Gayb İmam düşüncesi ile birleşince peygamber soyundan biri lehine hilafet ve değişim iddia eden pek çok siyasi figür ortaya çıkmıştır. Eskatolojik kayboluş inancına dayalı beklenen Mehdi inancı ile Şii inancı "öğretileri, orijinal Ali taraftarlarınıninkine benzeyen ılımlı ve yarı politik muhalefetten genellikle gnostik, Maniheist ve hatta Hinduist düşünceleri yansıtan dinsel heterodoksinin en uç biçimlerine dönüşecektir (Lewis, 2014: 473).

Hilafet savaşlarının yıpratığı İslâm dünyasında 9.yüzyılda ortaya çıkan ve Neo-Platonik, gnostik ve Şii doktrinlerin bir karışımından ibaret olan İsmaililik içinden çıkan Karmatiler estirdikleri terör faaliyetleriyle İslâm dünyasındaki yıkıcı etkiye sahip gnostik tabiatlı bir örgütlenmeyi ortaya koymuşlardır (Majid, 2007: 204). Yine 12 ve 13.yüzyıllardaki Moğol ve Haçlı istilalarının yıpratığı İslâm dünyasında Haşhaşiler de aynı şekilde içinden geldikleri gnostik İsmaili öğretinin terörize edilmiş biçimini uzun yüzyıllarca ortaya koymuşlardır. Benzer örgütlenmelerin iç ya da dış saiklerin etkisi ile ortaya çıkmaları onların bu saiklere yönelik bir kavga içinde oldukları anlamına

gelmemektedir. Aksine bu gruplar Müslümanların geleneksel yapılarına ve İslâm'ın genel kabul gören yorumlarına karşıt olarak yapılanmışlardır.

İslâm'ın tarihsel yolculuğunun hemen başında hilafet savaşlarının bir yan ürünü olarak ortaya çıkan Hariciler ve 19.yüzyılın büyük yıkımında birliğini ve hegemonik gücünü kaybederek Batı karşısında büyük sarsıntı geçiren İslâm dünyasında ortaya çıkan ve köke dönüşü sıkı bir şekilde salık veren Vehhabi-Selefi hareketler, gnostik akımlara benzer şekilde geleneksel yapıyla aykırı düşmüşlerdir. Ancak bu aykırılık yalnızca epistemolojik bir farklılık olarak kalmamış, hilafet çekişmeleri üzerinden yürütülen derin politik ayrılıklarla gerçek anlamda şekillenmişlerdir. Bu politik şekillenme öylesine güçlüdür ki, söz konusu itikadi ayrılıkların politik uzlaşmazlıkların bir ürünü olduğu da söylenebilir. Bu nedenle İslâm tarihinde gnostik tavır olarak değerlendirdiğimiz hareketlerin doğrudan politika ile ilişkili karakterleri ile Hıristiyan Gnostisizmi'nden ayrıldığını da belirtebiliriz. Gerek Ortodoks ve Katolik Hıristiyan kurumsallığına karşın Mesih kavramı üzerinden gerekse de hilafet ve Medreseden teşekkül eden Müslüman kurumsallığı üzerine Mehdi'lik kavramları üzerinden yürütülen mücadeleler gnostik bir meydan okuma ve komplo görünümündedirler. İlkinde Hz. İsa ya da onun temsil ettiği Mesih'lik ile aynileşen alternatif başlangıçlar ortaya konulurken, ikincisinde ise Mehdi'lik bağlamında yeni bir İslâm anlayışı gnostik bağlamda kurgulanmaktadır.

Fundamental bir mistiklik olarak değerlendirilebilecek yapısı ile ütopyik veya karizmatik toplum ve lider modelleri ile Haricilik ve Şii'lik iki ayrı kupta büyük bir çekişmenin tarafları olmuşlardır. Önderlerin yanılmazlığını kabul etmeyen Hariciler karizmatik topluluğa vurgu yaparken, Şii'ler ilham alan karizmatik önderlerin toplumu inşa etmesine inanmışlardır (Watt, 2004: 34). Kriz zamanlarında karizmatik önderlerin etrafında toplanma geleneğine sahip güney Arabistan kültüründe temellenen Şii'ler'e karşın kuzeyli bedevi kültürüne mensup Hariciler her savaşçının eşit haklara sahip olduğu bir modeli benimsemişlerdir (2004: 37-37). Köken olarak tıpkı Hariciler gibi Kuzey Arabistan'ın Necid bölgesinden neşet eden Selefi-Vehhabilik de şirk ve bid'a kavramları üzerinden dışlayıcı tavrın yeni bir modelini ortaya koymuşlardır. Bunlardan karizmatik önder anlayışı ile şekillenen İmamiye Şiası imamın sahip olduğu ve aldığı peygamberlik devamı olan kutsal bilgi etrafında şekillenen örgütlü toplum yapısı ve Gayb İmamın yeniden zuhuru anlayışında temellenen gelecek öngörüsü ile gnostik bir mahiyet arz ederken; Vehhabi-Selefilik ise dışlayıcı tavrıyla köktenci bir akım olarak şekillenmektedir.

Ancak her iki akımın da geleneksel İslâm ortodoksisi ile mücadelelerinin özellikle tarihsel hilafet tartışmaları çerçevesinde politik oldukları açıktır. İslâm peygamberinin aynı zamanda kendi kurduğu Medine şehir devletinin başkanı oluşu ve peygamberin şahsında birleşen devlet ve din yönetimi işlevinin halifelik üzerinden tartışılmaya açılması, bu iki akımın önce politik sonrasında ise itikadi olarak ayrışmasına neden olmuştur (Izutsu, 2000: 14).

Gnostik ve fundamental hareketlerin bir diğer temel benzeşlik noktası da ortaya koydukları soru ve sorunların kökene ilişkin oluşudur. Örneğin köktenci bir hareket olarak Haricilik “Müslüman kimdir?”, “Müslüman toplumu nasıl bir toplumdur?”, “Müslüman toplumun haklı lideri kimdir ve otoritesi nasıl gerçekleşmelidir?” gibi temel soruları ortaya koyarken (Yıldız, 2010: 12), gnostik bir mahiyet gösteren Şiilik ise Müslümanlık ve Hz. Ali taraftarlığı üzerinden aynı soruları politik ve akıdevî olarak sormaktadırlar. Böylece söz konusu sorular ile gelenekten ayrı ve alternatif yeni bir başlangıç noktası tesis edilmiş olmaktadır.

İtikadi ayrışmaya giden süreç Şii teolojisinde Hz. Ali ve soyundan gelenlerin ilahi ilhama sahip imamlar, Allah ile insanlar arasında aracık eden Hz. İsa benzeri kişilikler olarak tanımlaması ile başlamıştır. Sonuncusu MS. 940 yılında kaybolan İmam’a (Mehdi) değin 12. İmam söz konusudur. Bu kaybolan İmam Arabistan çöllerinde gizlenmekte ve İslâm’ın yeniden adil düzenini kuracağı vakti beklemektedir... İmam geri döndüğünde Şiiilerle birlikte tüm çağların en büyük kutsal savaşını başlatacaktır (Thomas, 1989: 29). İşte bu inanç doğrultusunda tarih boyunca pek çok örgütlenme olmuşsa da bunlardan en başarılı olanı Kahire Fatımi hilafetinde örgütlenen İsmaili’ler olmuştur. Bu örgüt tabilerini çok özel ve kutsal bir ödeve bağlayarak, şair-tacı yöntemlerle İslâm’a özgün demokratik fikirleri yıkmaya ve Fatımi hilafetinin isteklerini yerine getirmeye çalışmıştır (Daraul, 1961: 11). İsmaili’lik içinden çıkan Sabbahi’lik ve kurucu lideri olan Hasan Sabbah (-1124) işte bu dini/politik zeminde kendi karizmatik liderliğini ve özel örgütünü kurmuş gnostik bir kişilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hasan, atalarının Kufe’den gelen Araplara dayandığını söyleyen bağınaz bir Şii’nin oğlu olarak Horasanda dünyaya geldi. Babası Şii takıyye inancı doğrultusunda oğlunu eyaletin sünni okuluna gönderir. İmam Muvafık’ın yönettiği bu sünni okulda Ömer Hayyam (1048-1131) ve Nizam-ül Mülk (1018-1092) ile beraber olur. Melikşah döneminde Nizam vezir olunca Hasan devam ettirdiği takıyyesi uyarınca eski arkadaşlığını kullanarak mahkeme başkanlığı rütbesini elde eder. Devlet kademesinde yükselen Hasan, bir

yandan da Şiiler arasında nüfuzunu artırmaya devam etti. Nihayet bu faaliyeti Nizam tarafından anlaşılınca onu ortadan kaldırmaya karar verir. Bu noktada Melik Şah'ın devletin gelir giderleri ile ilgili geniş bir çalışmanın yapılmasını istemesi de etkili olmuştur. Nizam böyle bir çalışmanın hazırlanması için bir yıl gibi bir süre isterken Şah'a ulaşan Hasan, kırk gün içinde tamamlayabileceğini söyler. İstenilen vakitte de bu çalışmayı sunar. Nizam, onun hızla hazırlayıp sunduğu çalışmayla aslında kendi yerine oynadığını fark eder ve çalışmanın son halinimanipüle eder. Böylece Melik Şah, son hali itibarıyla saçma hesaplamalarla dolu olan çalışmanın, Hasan'ın bütün itirazlarına rağmen, ona ait olduğunu kabul eder ve Hasan sürgüne gönderilir. Sürgüne gönderilen Hasan Kahire'deki İsmaililer ve Horasandaki Şiiler arasından kendi özel görüşüne ve liderliğine sonuna kadar bağlı tabilerinden korunaklı Alamut kalesinde dış dünyadan izole edilmiş bir ortam meydana getirir (1961: 19,20). İnce zekâsı ve aldığı eğitime uygun olarak güçlü teoloji kelam bilgisi, idealini bıkip usanmadan takip edebilecek inatçı iradesi ile tabilerinin zihninde dini şüpheler ve sorunlar ortaya çıkararak kendi sunduğu seçeneğin doğruluğuna onları ikna eder. Böylece İsmaililer'in geleneksel gizemi içerisinde yuvalanarak yeni ve ayrı bir topluluk kurmayı başarır (Gürsan, 2008: 102).

Haçlı seferleri ve Moğol istilalarının yıpratmış gerek Müslüman gerekse de Hıristiyan devletleri ile halifelik, papalık gibi Ortaçağ kurumsal yapılarının uğraştığı gnostik teşkilatlar böylece batıda Tapınakçılar ve doğuda Haşhaşiler olarak belirginleşmektedirler.

2- Gnostik-Mistik Teşkilatlanma

Gnostik düşüncenin teşkilatlanma haline gelişi onun salt mistik/dini bir cemaat oluşundan ayrı bir süreci ihtiva etmektedir. Cemaat yapısındaki içsel kurtuluşa yönelik naif tavır, teşkilatlanmada somut dünyevi ve özellikle politik hedeflere yönelmektedir. İyilikle kötülük arasında süre giden sonsuz savaşta kurtarıcının özel bilgisi etrafında kümelenerek bir iç aydınlanmanın, kendiliğin gerçek bilgisinin ve kurtuluşun elde edilmesi tavrı ile bu kurtuluşun yeryüzünde kurulacak bir politik düzende dışsal, somut ve dünyevi olarak gerçekleştirilmesi oldukça farklı sonuçlara sahiptirler. Tapınakçılar ve Haşhaşiler bu anlamda cemaat yapısından öte somut dünyevi hedefleri olan ve artık bu hedeflere uygun olarak teşkilatlanmış gnostik örgütler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu noktada;

Tapınakçılar'ın ve Haşhaşiler'in karakteristik özelliklerini özetleyen Wasserman'a göre, söz konusu gnostik/mistik teşkilatlar aşağıdaki ortak yapısal özellikleri gösterirler:

- 1- Gizli topluluğun kalbi olan iç doktrine sahiptirler. Bu iç doktrin ise topluluğu başlatan ve derecelendirerek açığa çıkaran bir etkiye sahiptir.
- 2- Hiyerarşik yapı, topluluğun içinde iç doktrinin artarak açığa çıkmasını yönetmektedir. Böylelikle hiyerarşide bir üstte olanların iç doktrin olarak daha fazla olanı bildiği ve yıllar içinde üyelik taahhüdüne bağlılık ve topluluğa sadakat ile sıralandıkları bir yapı açığa çıkmaktadır.
- 3- Topluluğa sadakati, hizmet etmeyi, hiyerarşiye saygıyı ve iç doktrinden sürekli ilham almayı salık veren bir dizi ahlaki değer söz konusudur.
- 4- Durağan topluluğun yapısı iç doktrinin hiyerarşiye uygun olarak dışarıya açıklanması yolu ile yeni üyeler kazanarak geliştirilir. Böylece iç doktrin sadece tuhaf bir sır olmaktan öte topluluğu hiyerarşik olarak büyüten pratik değere sahip bir öğreti haline gelir.
- 5- İç doktrine ait sırları ve hiyerarşik standartları alabilmek için yeminler gereklidir.
- 6- Kendine özgü entelektüel ve spiritüel metotlara sahip bir eğitim müfredatı ile üyeler iç doktrini daha iyi anlamaya yönlendirilir. Bu doğrultuda özellikle tavsiye edilen literatür çalışmaları ile dini meditasyon ve ritüel pratikleri söz konusu edilir (Wasserman, 2001: 17-18).

Görülebileceği gibi, hiyerarşi, iç doktrin, iç ahlak, davetçi metot, yeminler, özel eğitim müfredatı gibi nitelikler gnostik bir topluluğu erekse olarak biçimlendirme görevini üstlenmektedirler. İsmaililik ve Haşhaşilik ilişkisinde olduğu gibi içinden çıkılan gnostik yapı yeni liderin somut hedefleri doğrultusunda bir teşkilat formuna dönüştürülmektedir. Topluluk yapısında kutusal bilgiye ya da kurtarıcı liderle özdeş misyona yakınlığa dayalı zayıf hiyerarşi teşkilat yapısında somut hedefe dönük güçlü kurumsal bir hiyerarşi ve katmanlaşmaya dönüşmektedir. Asıl öğretinin omurgasına ise öğretinin hedefler doğrultusunda iç doktrin haline getirilmiş biçimi ikame edilmektedir. Bu doğrultuda ikincil bir ahlak ve sistemli bir davet süreci açığa çıkmaktadır.

Wasserman'ın mistik Bâtını toplulukların öğretileri ile ilgili olarak verdiği kriterler ise şöyledir:

- a- Yüksek bir bilincin varlığı ve farkındalığın yüksek seviyelerine geçişe izin veren kesin pratiklerin ve disiplinlerin varlığı iddiası
- b- Akli ve fiziksel uygulamaları devreye sokarak meditasyon döneminde gevşekçe gruplandırılmış yapıların üst seviyelere geçişinin sağlanması. Meditasyonlar aracılığı ile duyguların nispeten serbest ve özgür tutumuna bağlı olan akıl eğitilmektedir. Meditasyonlar, zihni duruluk, ibadet, büyüsel yakarış, programlanmış görüşler, hatırlama/anma uygulamaları, astral projeksiyonlar

gibi işlemlere sahiptir. Meditasyon uygulamaları gözlerin kapatıldığı, hareket-sizlik ve sessizlik içinde hapsolme gibi uygulamaları içinde barındırdığı gibi tam tersine büyüsel seremoniler etrafında gür bir sesle uygulanan zikir benzeri ayinlerle bir oda içinde uygulamacının duyuşsal alımlarının uyarıldığı biçimlere de sahiptir.

c- Öğretiler beden ile ruh arasındaki bağı kurma konseptine de sahiptir. Buna göre ritmik nefes alışlar, uygulanan diyetler, ruhsal simyaya yardım edici terkiplerin gıda olarak kullanımı bedenın saflığı ve güçlülüğünü sağlamaktadır.

d- Kesin ahlaki ve manevi davranışların öğretilmesi. Bu öğretiler bir noktaya odaklanmaya engel olucu kafa karışıklıklarını ve zihinsel tıkanıklıkları açıcı konularıyla üyeleri hedef doğrultusunda özgürleştirmektedirler. Bu ahlaki öğretiler kan dökmenin tamamen yasak olduğu (Katharlar) biçimlerden, kan dökmenin kutsal ve saygın bir değer kabul edildiği tarzlara (Haşhaşiler ve Tapınakçılar) ya da hırsızlığın tanrı Kali'nin işi olarak en saygın eylem kabul edildiği (Hind-thug) telakkilere değin değişiklik göstermektedir.

e- Zekânın değerini tanıma. Batılı eğitimde entelektüel çalışmalar ruhsal farkındalığın yaygınlaştırılması için kullanılmaktadır. Böylece rasyonel aklın doğal yeteneği ruhsal zekâ ile birlikte koşacak hale getirilmektedir. Böylece akıl nihai hedefe hizmet etmekte benliğin anahtar bileşeni olarak yerleştirilmektedir.

f- Cinsel bir doktrine sahip olmak. Cinsel doktrin tüm gizli mistik toplulukların ortak temasını oluşturmaktadır. Bu öğretilerde cinsel birleşme bilinen sınırlarının ötesinde bir anlama taşınmaktadır. Yaşamın ortaya çıkışını anlamlandıran bu tür okültist yorumlarda seksüel eylem bioelektrik güç (Kundalini) olarak tanımlanmaktadır. Bâtini yorumlarda seksüel eylem ilahi birliğin çokluk olarak tezahür ettiği aynası olarak tanımlanmaktadır (2001: 18,19).

Gnostik teşkilat öğretileri yukarıdaki özellikleriyle üyelerine yeni bir varoluş evrenini sağlamaktadırlar. Düşüncenin ve duyguların öncesinde ait olunan evren tasavvurundan uzaklaştırılarak teşkilatlanmanın ön gördüğü varlık ve zaman düzlemine ulaşması öğretilerde ortaya çıkan bu özelliklerle sağlanmaktadır. Böylece içsel öğretinin dışında var olamayan bir kişilik tipolojisi oluşturulmakta, daha güçlü var olabilmenin yegâne alanı öğretinin çerçevesinde oluşturulan iç ve sosyal çevreye aidiyete koşutlanmaktadır.

3- Yeni Kolonyalizm ve Gnostisizm

Baş örneğini Anglikan Kilisesi ve İngiliz ulus devletinin çektiği Anglo-catholic akım 1870'li yıllarda Roma ve Grek kökenli Katolik kilisesini orijinal ritüellerinden uzaklaşarak yozlaşmakla suçlarken, kendisini ise bu kökene sadık kalarak, onu yeniden canlandırmakla tavsif etmektedir (Tufts, 1868: 348). Böylece Kıta Avrupa'sının Katolik-Protestan çatışmasının nispeten dışında kalan bir yapı İngiltere ölçeğinde ortaya konmakta ve bu yapı kendisini orijinal kökene sadıklık iddiası ile gnostik bağlama taşımaktadır.

Anglikan Kilisesinin Amerikan versiyonu olan Episkopal Kilise bu köken bağlamını ortaya koymak açısından oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Buna göre gnostik düşünce orijinal günah kavramı üzerinden dünyanın kötü güçler tarafından yönetimi ve Hz. İsa'nın kurtarıcı tanrısallığı dualizminde kendini gösterdiği gibi, kefarete doktrini ve bilginin doğma seviyesine yükselmesi yaklaşımları ile de Anglikan kökene nasıl nüfuz ettiğini göstermektedir (Pinnington, 2003: 221).

Amerika kıtasının keşfedilmesi ve Hıristiyan kökenlerden yola çıkılarak bu yeni kıtada yeni bir toplum ve devlet inşası çabaları siyasal Hıristiyanlığın sömürgecilik döneminden sonra ulaştığı yeni bir aşamayı ortaya koymaktadır. Siyasal Hıristiyanlık olarak tanımladığımız bu eğilim İngiliz Kalvinist ve Püriten mezhepli bir grup göçmenin Allah'ın hükümlerini tesis etmek için vadedilmiş toprakta yerleşmeleri ve bu mukaddes görev için yerlileri tıpkı Hz. Musa ve Hz. Davud'un izinden giden Yeşu'nun Amerika ve Filistinlilerle olan savaşları ve onlara karşı yürüttüğü kutsal imha hareketlerine benzer şekilde yok etmeleri esasında ilerlemiştir (Garaudy, 2011: 16). Kalvinistlerin derin köklerinin Mandaean, Valentin ve Basilidas gibi gnostik akımlardan beslendiği görülmektedir. Bunlardan özellikle Havarî Yahya ve günah kavramı ile ilgili gnostik yorumlar Kalvinist biçimde yeniden yerlerini almışlardır (Johnson, 2013: 31). Dolayısıyla yeni kurulmakta olan Hıristiyan toplumu ve devleti Avrupa Hıristiyanlığından farklı olarak gnostik kökenli bir fundamentalizmi kendine kaynak olarak seçmektedir. Kendilerini zamanın İsrailoğullarını oluşturan seçilmiş bir halk olarak tanımlayan kurucular, Amerika'nın insanın kendi kimlik ve kişiliğine kavuşacağı kutsal bir mekân olduğunu dillendirmektedirler (Garaudy: 2011: 18). Bu Gnostik temalı vurgu Yehvah tarafından kurulmuş ilk hükümet şekli olan İbranilerin modelinin yenilenmesi anlayışıyla tanımlanmaktadır (2011: 18).

Tanrı tarafından kurulduğu ve yönetildiğine inanılan mistik bir ülke karakteri ile Amerika'nın yöneticilerinin dünyayı yönetme isteği gnostik kökenlerden beslenen bir tutku haline dönüşmüş gözükmektedir. Bu tutkunun yakın köklerinden birini Hegel'in tin anlayışına dayalı idealizmde görmek mümkündür. Buna göre modern dünya liberal akımların bir sonucu olarak değil de gnostik düşüncelerin bir evrimi sonucu ortaya çıkmıştır (Voegelin, 1997: 28). Hegel'in tin anlayışına dayalı gnostik felsefesinde devlet yeryüzünde ilahi idenin en yüksek seviyede cisimleşmesidir ve bu tinin mutlaklığının kendi mükemmelliğine doğru olan evrensel seyrinde kendini tamamlamasıdır (Younkins, 2002: 174). Evrensel ve mutlak bir tinin Batı

medeniyeti vetiresinde olan yolculuğu açık bir şekilde dünya devletine doğru evrilmeyi içermektedir. Sömürgeciliğin yeni yüzünü ifade eden Amerikan siyaseti ise kendi sınırlarının ötesinde varsayılan bu tinsel görevi üstlenmiş gözükmektedir. Nitekim Garaudy'nin haklı olarak "tüm siyasetlerin en kanlısı" şeklinde nitelediği Amerikan siyaseti seçilmiş halk efsanesine dayanarak, üstün ve aşağı ırklar arasında kurulan bir hiyerarşi çerçevesinde diğer milletlere hükmetme hakkını kendi tekeline almaktadır (Garaudy, 2011: 21).

Söz konusu gnostik temelde yükselen Amerika temelli bir dünya devleti ideali, dünya genelindeki ulus devletler ve modern kurumsallıklar karşısında bir konum almaktadır. Bu kurumsallıklar karşısında diğer ülkelerdeki gnostik yapılar özellikle manipüle edilebilecek bir yapı arz etmektedirler. Ortaçağın Kıta Avrupasında Tapınakçılar benzeri gnostik yapılanmaların Kilise tarafından dışlanması ve yönetimlerce baskı ve zulüm altına alınması bu gruplar için Amerika'yı bir çıkış yeri olarak gösterdiği gibi, İslâm dünyasında Haşhaşiler benzeri gnostik teşkilatların görmüş oldukları baskılar bu geleneklerin günümüzdeki takipçilerini ya da benzeşen örneklerini yeni sömürgeci tavır için kullanışlı kılmaktadır.

Gerek kurumsal Hıristiyanlık gerekse de Medrese ve devletler bağlamında İslami geleneğin mücadele ettiği gnostik yapılanmalar gnostik kökenler üzerinde yükselen Amerikan politikası tarafından bir araç haline getirilmektedir. Dünya genelinde çeşitli popüler kültür araçları vasıtasıyla yayılan gnostik akıma göre madde bir illüzyon olarak tanımlanmakta, ruhsal bilgi ve tecrübe iman ve kutsallığın yerine konulmakta, Hıristiyanlık bağlamında Hz. İsa'nın bedensel kurtuluşu da içeren çağrısı tamamen ruhsal bir doğaya indirgenmekte, Yahudi tanrısı ile mutlak uluhiyet arasında bir derecelenme yapılarak, bu tanrıya uğramaksızın asıl tanrıya geçişin olmadığı bir hiyerarşi kurulmaktadır.² Benzer şekilde İslâm dünyasında da ruhani yükselişi esas alan, kişisel gelişim ile tasavvufa ait kavramları mezceden bir yönelişin özendirildiği gözlemlenmektedir. Özellikle Vahdet-i Vücut anlayışı çerçevesinde tüm dini ve toplumsal tezahürleri bir Allah'ın değişik tezahürleri olarak değerlendiren entelektüel bir bakış açısı özendirilmektedir. Geleneksel Beklenen Mehdi ve Mesih anlayışları yeniden güncellenerek ve meşru sınırlarını zorlayan yorumlarla evrensel kurtarıcı formuna ve beklentisine yükseltilmektedir. Bu yükseltmenin İslâm peygamberinin çağları aşan karizmatik liderliğine yeni bir alternatif başlangıç noktası olarak hazırlanmaya çalışıldığı dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu öylesine yüksek bir beklentidir ki İslâm

² http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Gnosticism#Gnostic_Cosmology (Ers. Tar. 12.08.2016)

peygamberi bile bu noktada onun bir öncülü ya da muştucusu konumuna sessizce indirgenmektedir. Üstelik “Zulümle dolmuş âlemi yeniden doğruluk ve adaletle dolduracak” (Süneni ebu Davud 5/93) bir kişi olarak Hadis kaynaklarında rivayet edilen Mehdi'nin mevcut dünya politikalarının zıddına değil de aksine gelişimine katkı sağlayan bir içerikte konumlandırıldığı da görülmektedir. Yine İslâm dini akaidi çerçevesinde kendilerinin peygamber olduklarına inanılması zorunlu olan İbrani peygamberler, İbrahimî Dinler söyleminde olduğu gibi bu sınırların dışında evrensel bir konuma taşınarak; hiyerarşik bir yapılanmaya katkı sağlanmaktadır. Söz konusu hiyerarşi Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm sıralamasında tümünden gelimli bir saygınlık ve meşruluğu içermektedir. Dinler arası diyalog kavramı ise işlevsel olarak bu yenedünya düzenindeki hiyerarşiye uygun bir alt yapı sentezlemesi olarak kurgulanmaktadır.

İslâm dini yapısal olarak kendinden sonraki bir gelişim aşamasına yönelmiş eskatolojik bir din olmamasına ve zamanlar üstü evrensel bir din olmasına rağmen onu yalnızca seçilmiş bir azınlığın sahip olduğu bir mesaj olarak takdim eden gnostik Mehdi anlayışı bizler ve ötekiler olarak dünyayı bölümlenmektedir (Murawieck, 2008: 93). Mehdi inancının aşırı yorumları gelenek dışı yeni bir alternatifini kurgulamakla kalmayıp, bu alternatifin özdeşleştirildiği kişi ve grubu sahihleştirmekte ve diğerlerini ise olduğu gibi dışlamaktadır. Gnostik bağlama düşmeksizin geleneksel anlamda ki Mehdi inancının ise Hıristiyan ve Yahudi kaynaklarındaki gnostik Mehdi inancının zıddı olarak konumlandırıldığı görülmektedir. Buna göre geleneksel (Sünni) Mehdi Deccal olarak isimlendirilen gnostik Mesih'in karşıtıdır (İbni Mace, Fiten: 4085). Bu nedenle geleneksel Mehdi inancının gnostik Mesih veya Mehdi anlayışları ile mücadele formuna verilen bir isim olduğu anlaşılmaktadır. Kanaatimizce bu noktada geleneksel formun gnostik bağlama taşınması onun içeriğinin mücadele ettiği taraf lehine manipüle edilmesi ve bozulması olarak değerlendirilmelidir.

Gnostik bir liderin kendisini tarih içerisinde farklı kişiliklerde sürekli kendini tekrarlayan Mehdi ya da Mesih olarak takdim etmesi onun iç aydınlanmasında sonsuz zaman sürekliliğine bir kimlik olarak ulaşarak, şimdide olanlara bu gizli ve sürekli ana ulaştığı haberini vermesi biçiminde ortaya çıkmaktadır. Böylece bu adlandırmalar sembolik yönü ile tıpkı Buddha isminin sembolik anlamında olduğu gibi herhangi bir öğretici olmaksızın bir kişinin iç aydınlanmasına ve yaşamın doğru yolunu bularak Nirvanaya ulaşmasına (Schnelling, 1987: 81) benzer bir biçimde oluştuğu görülmektedir.

Böylece Hıristiyanlıkta inkarne yolu ile Mesihliğe ulaştığını iddia edenler olduğu gibi, Yahudilikte de Mesih krallığa Yahudi tanrısından aldığı güçle getirildiğini iddia edenler ve Müslümanlar içinde de beklenen Mehdi olduğuna kendini ve etrafındakileri inandıranlar söz konusu olmaktadır. Hadis rivayetlerine dayalı geleneksel yaklaşımın Mehdi'nin şahsı ile ilgili verdiği detay bilgiler (Tirmizi, cilt II: 36) somut niteliklerle böylesi bir kaymanın önüne geçme amacını gütmeye matuf gözükmemektedir. Gnostik düşünce yapısının politika ile olan birleşimi onun bağlı bulunulan kültürel forma göre söz konusu adlandırmalardan biri ya da her ikisi ile birlikte dışa vurulmasına neden olmaktadır. Burada bir bakıma gnostik kişiliğin güçlü egosuna dayalı psikolojik yönelimi onun bu iddiaları cesaretle kullanmasına yol açmaktadır diyebiliriz.

Murawieck'e göre bu gnostik tavır aynı zamanda selefi radikal cihat hareketlerinde de etkindir (2008: 94). Radikal hareketler Gnostisizm'le ayrı bir bağlamda buluşan Marksist ve Sosyalist ideolojilerden de oldukça yoğun bir biçimde etkilenmişlerdir (2008: 283). Böylece cihat kavramı üzerinden kötülük ve zulümle çevrelenmiş İslâm dünyasına bir kurtuluş çağrısı yapılmaktadır. Kan, ölüm ve öldürme üzerine kurulu sistematik ibadet yapısı ile İran devrimi Bolşevik terör ile benzeştiği gibi, aynı şekilde radikal cihatçıların ana temalarını oluşturan ölüm ve öldürmek yolu ile kurtuluş iddiası da yapısal olarak benzerdir. Böylece Haşhaşiler ve Karmatiler'de net bir şekilde görülen gnostik ölüm kültürünün terör olarak şekillenen modern versiyonları ile karşılaşmaktayız (2008: 45).

Ezoterik içerik, karizmatik önder, toplumsal kurtuluş, negatif dualite, güçlere sahip olma, sembolizm, kurtarıcı çağrı ve propaganda, gizlilik, ölüm kültürü ve terör gibi temalar üzerinden sıkı bir şekilde benzeşen gnostik teşkilatlar, köktenci akımlar ve devrimci yapılanmalar siyasi ve ideolojik yelpazenin farklı uçlarında bulunmakla birlikte ilginç bir köken benzerliği ortaya koymaktadırlar. Bu bağlamda Bolşevik devrimi ve neticesinde kurulan Sovyet Sosyalizmi ile Hitler'in Almanya'da hâkimiyeti ele geçirmesi ile tesis edilen Nasyonal sosyalizm (Nazizim) ve İtalya'da Mussolini önderliğinde kurulan radikal milliyetçi diktatörlük (Faşizim) yapıları gerek içerik ve söylem tarzları bakımından gerekse de ulaşmak istedikleri hedefler açısından önemli gnostik benzerliklere sahiptirler.

Nazi düşüncesinin ve antisemitizmin önderlerinden Ludwig Klages (1872-1956) yeni bir politik ve sosyal düzen için oluşturmaya çalıştığı kurguda İbranileri ve vahye dayalı düşünceleri doğada ve içimizde bulunan gücün

yerelliğini bozan ve ruhani bir boyut getirerek doğal akışı bozan hareketler olarak değerlendirmektedir. Buna göre doğal olan ve yaşamın gereği paganist durumdan bizi ayartarak çıkaran İbraniler gerçek yaşamın gerçek düşmanlarıdır (Hotam, 2013: 72). Dünyanın ruhu ile yaşam arasında ya da iyi ile kötü arasındaki bu mücadelede ruh/kötülük bir marka olarak Yahudilere giydirilmekte, hayat ve hayata geri dönüş ise yeni bir politik düzenle tanımlanmaktadır (2013: 73,74). Görüldüğü gibi dünyanın ruhu ve bu ruhu temsil edenler ile dünyadaki yaşam ve bunun temsilcileri arasındaki bir mücadeleye göre yapılandırılmış tarzıyla Klages, modern bir gnostik kurgu meydana getirmektedir. Bu politik ve sosyal mücadele Ortaçağ'ın bir zamanlar "Tanrı sevgidir" mottosuyla tanımladığı dünya tanrısı ile seküler yaşam arasındadır (2013: 77). Naziler örneğinde seküler ve doğal olan yaşamın temsilcileri dünyanın ruhu olan Yahudiler ile -ve tabii ki diğer dini/ruhani otoriteler ile iyilik-kötülük mücadelesine girerek, sonsuz yüceliğe ulaşmaya ve özgün bir kurtuluşu kendi toplumları için tesise çalışmaktadırlar.

Modern dünyanın kurulmasında önemli değişim noktaları olan Anglo-sakson deneysel akılcılığının pratikliği ile kıta Avrupa'sı ve Alman idealizminin teorik kurgusallığı seküler yaşamın baskın yaşam formu haline gelmesine neden olmuştur. Vögelin'e (1905-1985) göre tüm dünyada egemen olan sekularisasyon süreçleri aslında aşkınlığın içkinleştirilmesinden ibaret yapısı ile gnostik bağlamı bize vermektedir (Hotam, 2013: 52). Böylece gnostik süreçte bireysel olarak gerçekleşen aydınlanma toplumun tamamına yöneltilmektedir. Kötü olan ruhaniyat ve dünyanın tanrısına karşı sonsuz yüceliğin aşkınlığı yeryüzüne indirilmekte ve ulusların tanrılığı düşüncesi uyandırılmaktadır. Buna göre Avrupa ve Amerika sömürgeciliğinin arka planında modern ulusların ötekilere göre kendi tanrısallıklarına olan gnostik inançları ve dünyanın kötü ruhuyla yaptıkları mücadelenin meşruluğu anlayışı yatmaktadır.

Günümüz dünyasının neredeyse tamamına egemen olmuş gözükken bu ezoterik yapının farklı uçları aynı anda nasıl kullandığı ile ilgili çarpıcı bir örnek ünlü Rakovski davası protokollerinde ortaya konmaktadır. Rakovski anlatılarını özetleyecek olursak; o sosyalist ihtilal komitesi (komüter) karşısında gizli bir Kapitern'in bulunduğunu ve aslında Komuter'nin bu Kapitern'in yönetiminde olduğunu iddia etmektedir. Buna göre Troçkistler'in Stalin'e karşıtlıkları onun tüm ulusları ve toplumları içine alacak bir kominizim iddiasından saparak Rusya ve sömürgelerine özgü bir devlet yapısına yönelmesinden dolayıdır. Kapitern hükmettiği sermaye ve kredi/

finans gücüyle gerçekte tüm dünyayı komünleştirerek hakimiyeti altına almayı hedefleyen ezoterik bir yapılanmadır. Bu yapılanma üyelerinin çoğu Amerika'da yaşamaktadırlar. Büyük şirket sahipleri ve güçlü tanınmış aileler bu yapının görünen dış yüzünü oluşturmakta asıl yapılanma ise mutlak ve saf gücü elde ederek bir tür tanrılaşma arayışı içerisindeki gizli bir gruptan oluşmaktadır. Bu yapının hedefi bilinen tüm kurumsal yapıları ve sınıfları ortadan kaldırarak komünleştirilmiş toplumlar üzerinde evrensel bir dünya devleti idealidir. Bu nedenle de Troçki üzerinden mali destekle kurdurdukları kızıl ordu vasıtası ile ve Çarlık generallerini satın alarak Lenin'e bir devrim hediye etmişlerdir. Ancak Stalin istedikleri istikametten ayrılınca Hitler'i güçlendirerek ona saldırtmışlardır. Bu yapının ana gücünü ise kimliksiz ve sınırlar ötesi olan kredi/finans ekonomisi oluşturmaktadır.³ Rakovski'ye göre bu yapı ünlü Alman illuminati önderi Adam Weishaupt (1748-1830)'un anti-Hıristiyan gnostik komplodan devraldığı aydınlanmacı kökene ve isme dayanmaktadır (Landowsky, 1968: 25).

Yahudi kökenli ve eski Cizvit olan Weishaupt ile kimi görüşlere göre bağlı bulunduğu lideri olan filozof Moses Mendelshon (1729-1786) birlikte önceden zaferini gördükleri Fransız devriminin gerçekleşmesi ve başarısı için gizli İlluminati teşkilatını kurmuşlardır. Onların devrim ile ulaşmak istedikleri hedef ise aslında komünist bir toplum kurmaktır. Bu nedenle de devrimde kullandıkları kişileri devrim sonrasında ortadan kaldırmışlardır (1968: 25). Söz konusu anlatılar her ne kadar spekülasyon gözükse de Voegelin'e göre devlet ve diğer kurumların çöküşünden sonra kurulacak evrensel sözde özgür insan komünü ütopyası, gnostik bir anlam ve sembolizm içermektedir. Kurumsal yapılar olmaksızın otonom kişilerin oluşturacağı özgür toplum, bu bilinç aşamasına ulaşmış önderlerce sağlanacaktır. Bu amaç için yapılan devrim çağrısı bir kurtuluş iddiasıdır. Sınıfların emek ve sermaye olarak ikiye bölündüğü dikotomik zıtlık dünyası ve savaş yine aynı şekilde gnostik ruh ve beden, ışık ve karanlık, iyi ve kötü mücadelesi ile aydınlanmaya ulaşmış lider kültürü ve bu aydınlanmanın genele yayılması çabası da gnostik içeriğin modernize edilmiş biçimidir (Voegelin, 1997: 68).

3 J. Maxim Ovitch Landowsky Red Syphony adlı eserinde 1938 yılında Bolşevik devrim önderlerinden ve Rusya'nın eski Fransa büyükelçisi Troçkist Christian G. Rakovsky'nin Bukharin, Rykoff, Yagoda, Karakhan, Dr. Levin gibi Stalin karşıtı olmakla yargılanıp sorgulandığı tutanaklara genişçe yer vermektedir. Bkz; Josif Maxim Ovitch Landowsky, Red Syphony, trs; George Knupffer, Plain-Speaker Pub., London, 1968. (10-54)

4- Yeni Gnostik Komplu

Tarihsel gnostiğin daha başlangıçta Hıristiyanlık karşısında onun kurumsal yapısına karşı konumlanması ve yüzyılları aşan bir biçimde kilise ve kanonik İnciller merkezli ortodoksi ile gnostik akımlar arasında yürütülen mücadeleler madalyonun bir yönünü temsil etmektedir. Öte yandan İslâm'ın henüz başlangıcı sayılabilecek 7.yüzyılda oluşmaya başlayan hilafete dayalı Müslüman kurumsallığı çerçevesinde baş gösteren Şii karakterli gnostik kavga ile sonraki yüzyıllarda hilafet kurumsallığının epistemolojik yönünü temsil eden medrese kurumsallığının gnostik nitelikli Bâtını/mistik hareketlere karşı konumlanması madalyonun öbür yüzünü göstermektedir. Batı'da ve Doğu'da benzer niteliklere sahip olan her iki olgu da bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirildiğinde geleneksellik ve kurumsallık ile sürekli zıt kutuplara düşen öznel ve ayrılıkçı bir gnostik tavır görülmektedir. Batı'nın tarihsel serüveni içinde Rönesans ve Aydınlanma dönemlerini takiben Fransız devrimi ve Avrupa sosyalist ihtilali (1830-1848) ile birlikte ivme kazanan bir çatışmanın kimi zaman modernite ile gelenek arasında kimi zaman da özgürlükler ile otorite arasında yürütülen bir mücadele formuna bürünen geleneksellik-gnostiklik eksenindeki karşıtlığa dayalı olduğu görülecektir. Yine İslâm medeniyetinin yükselişi ve düşüşü açısından Mısır Fatımileri (909-1171) ve Abbasi Hilafetinin çöküşü (1258), Selçuklu devleti ve Sabbahi mücadeleleri, Osmanlı ve Celali isyanları gibi pek çok faktör aynı karşıt mücadele eksenine oturmaktadır.

Ancak Batı'da ya da Doğu'da insanlığın gelişme ve ilerleme çizgisini gnostik teşkilatların planlı bir şekilde gerçekleştirdiği bir dönüşüm süreci olarak değerlendirmek yerine, insanlığın medeniyet ve düşünce boyutunda ilerleme çizgisini önceden sezinleyen ve gidişatı kendi lehine göre yönlendirmeye çalışan bir gnostik etkiden söz etmenin daha makul olacağı açıktır.

Marksist kuramda ideolojinin dikotomik bir tarihsellikle sistematize edilmesini sağlayan elverişli bir retoriğin aynı zamanda propaganda gücü olarak kullanılması örneğinde olduğu gibi özellikle Fransız Devrimi sonrası gelişmeleri gnostik bakış açısına dayalı bir tarih düşüncesine bağlamak bir illüzyon tuzağı olarak gözükmemektedir. Ancak gnostik yapıların özellikle politika ile ilgili amaçlara sahip olanlarının kurumsal yapılar ile ciddi bir mücadelelerinin olduğu da açıktır. Dolayısıyla bu yapıların otoritesinden hoşnut olmayan toplum kesimlerini kazanmayı da içeren bir söylem ve politika geliştirdiklerini ifade edebiliriz. Bir tür toplum mühendisliği yaklaşımı olarak insanlığın ilerleme çizgisini sömürgeci politikalar doğrultusunda şekillendirmek çabası geleneksel kurumsallıklar ile değil de gnostik teşkilatlanmalarla yürümeyi

daha pratik kılmaktadır. Bu noktada gnostik yapıların politik düzleme çekilmesi sömürgeci başarının anahtarı olarak gözükmektedir. Kendine özgü bir iç aydınlanması ya da keşf ve vecde dayalı irfan perspektifleri hemen her dini kültürde bulunmaktadır. İnsan doğasının ruhani ve manevi bir yönünün bulunduğu ise bu alanda tarih boyunca ortaya çıkmış pek çok geleneksellikte ortaya konulan düşünceler ve telif edilen eserler ile yadsınamaz bir gerçekliktir. Ulaşılmaya çalışılan aşkınlığın politik düzleme indirgenmesi ise hakimiyet kavgasında sofistike bir silahın kullanılması anlamına gelmektedir.

Yenidünya düzeni ve dünya devleti arayışları doğrultusunda manüpüle edilmiş ve gerçek bağlamından uzaklaştırılarak içinde buldukları toplum ve kurumsal yapılarını belli bir gelecek ön görüntüsü çizgisinde değişime uğratmak amacıyla kurgulanmış bu yapıların gnostik içerikleri onların kullanılabilirliklerine zemin hazırlamaktadırlar. Gnostik içerik bu yapıları zaten kendi toplumlarındaki yaygın sağduyudan ayrı ve yasallık çizgisinden belli oranlarda uzak tutmakta olduğundan himayeci dış bir güce doğru yönelmeleri ya da bu gücün onların bu dışlanmışlık zaafından yararlanması geleneksel ve kurumsal yapılara nispetle daha kolay gerçekleşmektedir. İslâm ve Hıristiyanlık gelenekselleşmiş formları ve bu formların gündelik hayata egemen olduğu toplumları ile kendi gündemlerine ve gelecek arayışlarına sahiptirler. Her iki sistemde de boşluk olarak görülebilecek ve dış etkiye açık olabilecek yapılar gnostik ve köktenci olanlardır. Bu açıdan Batı'da ya da Doğu'da bulunan farklı gnostik yapıların güncellenerek politikaya iteklenmeleri yeni koloniyalizmin bir metodu olarak kendisini göstermektedir. Bunun için Mehdi inancına olduğu kadar Mesih inancına, iyi ile kötü arasındaki Armageddon'a olduğu kadar Kıyamet Savaşın'a da ihtiyaç vardır. Ancak bu gnostik kodlar aracılığı ile toplumlar ve yerleşik yapılar planlanan bir üst aşamaya doğru oluşturulacak suni gerilime yönlendirilebilirler.

5- Türkiye, Cumhuriyet ve Gnostik Komplô

Yıkılan Osmanlı Devleti'nin külleri üzerinden yeniden kurulan Türkiye Cumhuriyeti genel anlamda Türk/Oğuz devlet geleneğinin takipçisi olmakla birlikte, modern cumhuriyet iddiasını özüne yerleştirmiştir. Genel çerçeveye İslâm öncesi ve sonrasını içine alan iki bin yıllık bir tarihsel arka plana işaret etmekle birlikte, özü III. Selim (1761-1808) ile başlayarak Tanzimat ile ivme kazanan (1839) iki yüz yıllık batılılaşma ve modernleşme çabaları oluşturmaktadır. Modern cumhuriyet, Türklerin devlet çerçevesindeki tarihsel varoluş çabalarının ulaştığı bir aşamayı ifade etmektedir. İçinde yaşadıkları

dünyada modern oluşun kaçınılmaz ve yegâne varlık ve kurtuluş formu olduğuna inanan askeri ve politik elitin yeni cumhuriyeti geleneksel yapılarla çatışan bir biçimde temellendirdikleri bilinmektedir. Bu bir bakıma iki yüz yılı aşkın bir süredir 'yenilik', batılılaşma, muasırlaşma gibi çeşitli adlar altında devam eden gelenek ve modernlik kavgasının modernlik lehine kazanılmasıdır. Ancak cumhuriyetin ilk çeyreğinde görülen radikal modernist tavrın Türk devlet geleneğini bütünüyle ret eden bir konumda değil de bu geleneği dünyanın ve kendisinin modern özü çerçevesinde yapılandırdığı da açıktır. Böylece son iki yüz yıllık süreçte geleneksellik çerçevesinde bir modernlik çabaları yerini modernlik çerçevesinde bir gelenekselliğe bırakmıştır denilebilir. Askeriye, Diyanet gibi kurumlar bu geleneksel formu yansıtmaya devam etmekle birlikte, Milli Eğitim, Adliye gibi kurumlar modern bir içeriğe sahip olmuşlardır.

Cumhuriyetin ulaştığı bu yeni sentez, yeni kurumsallığın da omurgasını göstermektedir. Bir yandan vatandaşlık ve birey hakları temelinde bir ulusçuluk ve parlamenter sistem söz konusu iken öte yandan geleneksel din ve ordu anlayışlarını kurumsal olarak temsil eden bir devlet yapılanması ortaya çıkmıştır. İçinde yaşadığımız modern dünya düzeninin ise cumhuriyetin bu konumu ile bütünüyle uyum içinde olmadığını görmekteyiz. Nitekim Türkiye'nin devlet olarak taraf olduğu iç ve dış politik ihtilafalarda Batı dünyası ile sürekli ayrı düştüğü temel noktanın da bu geleneksel forma dayalı uygulamalar olduğunu görmekteyiz. Modern sonrası dönemde de Batı ile yüzyıllardır devam eden açık çekişmeler aslında bitmemiş ve fakat yerini dolaylı ve örtülü bir mücadeleye bırakmıştır. Bu mücadele çerçevesinde gittikçe güçlenen bir kurumsallık yaklaşık yüzyıllık çerçevede belirginleşmeye başlamıştır.

Batı'da ve Doğu'da geleneksel kurumsallıklar ve gnostik karşıtlıklar gerilimi ile dolu tarihi sürecin arka planı oluşturduğu tablodan bakılınca yeni kurumsallığın da gnostik bir gerilimle karşılaşması onun kaderi gibi gözükmektedir. Bu noktada emperyalist aklın güçlenen ve yerleşen yeni devlet kurumsallığını gevşetici ve çözümleyici bir enstrüman arayışına girdiğini ve özellikle 1960 sonrasında bu enstrümanı F. Gülen üzerinden kurguladığını görmekteyiz. Bu durum taraf olarak Batı dünyasını ve normlarını kabul eden ancak geleneksel devlet kurumsallığını da devam ettiren Türkiye'nin politik tavrına gizli bir cevap mahiyetinde gözükmektedir. Gülen her ne kadar sufi-medrese karışımı bir öğretiyi modern bilimsel eğitimle birleştirmek görüntüsünde bir davet yürütmüş gözükse de özde ve grup hiyerarşisi

içerisinde yukarı katmanlara doğru gittikçe artan bir kişisel kült konumuna kendini yerleştirmiştir.

Gülen, düşünce ve sistemini Said Nursi'nin (1877-1960) Risale-i Nur'lar çerçevesinde meydana getirdiği Nurculuk yapılanması özelinde kurgulamış, ancak daha sonra gnostik şahsiyetçiliği ile bu akımdan ayrılmıştır. Gülen, her ne kadar kendi referans kaynaklarından biri olarak Said Nursi'yi sonraki yapılanmasında kullanmış olsa da temelde olan bir ayırımın onu Nurculuk hareketinin dışında tuttuğunu düşünmekteyiz. Said Nursi her şeyden önce Modernizm'in Batı'da veya Doğu'daki tüm insani geleneklere yönelik yıkıcı etkilerine karşı vicdani bir karşı duruşu dillendirdiği gibi, yeni cumhuriyetin İslamî geleneklere karşı keskin modernleşme çabalarına geleneksel bir itirazın da ilk adreslerinden birisi olmuştur. O bu yönü ile ağırlıklı olarak Sünni medrese geleneği çerçevesinde İslamî geleneğin tüm şubelerinin senkretik bir savunucu konumundadır.⁴ Nursi, Cemil Meriç'in ifadesi ile "Tanzimat`tan bu yana, İslâm tefekkürünü temsil makamında"⁵ bulunan bir mütefekkindir. Bu nedenle şahsı ile bu geleneğe ait olduğunu ifade ettiği eserleri arasında keskin bir ayırım yaparak gnostik bağlamdaki şahıs kültürünü daha başından ret etmiştir.⁶ Gülen ise kendi örgüsünü merkezinde şahsının olduğu, nihai bilgi ve doğru ile özdeşleyen bir egoizmin hâkim olduğu hiyerarşik bir yapılanma olarak kurgulamıştır. Said Nursi'nin Kuran'ı referans alması ve göstermesinin aksine Gülen kendisini ve iç dünyasını nihai amaç olarak göstermektedir. Bu tavrı onu gnostik düzleme taşıdığı gibi, bu tavrı

4 Said Nursi çok açık bir şekilde eserlerinin medreseye ait olduğunu ifade etmektedir. Onun Kuran-ı Kerim'e ait olmakla tavsif ettiği eserleri gelenekselliği epistemolojik bir kökene bağlamaktadır. Bu epistemolojik köken kurumsal bağlamda ise medreseye ait olmakla ifade edilmektedir. Said Nursi bu nedenle eserlerinin gelenekselliği temsil ettiğini düşündüğü Diyanet İşleri tarafından basılmasını vasiyet etmektedir.

<http://www.risaleinurenstitusu.org/index.asp?Section=Kulliyat&Book=EmirdagLahikasi&Page=259> (Erş. Tarihi. 10.10.2016)

5 Yeni Devir Gazetesi, 9 Ocak 1981.

6 "Hem bunu katiyen ilan ediyorum ki: Risale-i Nur, Kur'ân'ın malıdır. Benim ne haddim var ki, sahip olayım, ta ki kusurlarım ona sirayet etsin. Belki o Nur'un kusurlu bir hadimi ve o elmas mücevherat dükkanının bir dellahıyım. Benim karma kaşık vaziyetim ona sirayet edemez, ona dokunamaz. Zaten Risale-i Nur'un bize verdiği ders de, hakikat-i ihlas ve terk-i enaniyet ve daima kendini kusurlu bilmek ve hodfuruşluk etmemektir. Kendimizi değil, Risale-i Nur'un şahs-ı manevisini ehl-i imana gösteriyoruz. Bizler, kusurumuzu görene ve bize bildirene-fakat hakikat olmak şartıyla-minnettar oluyoruz, "Allah razı olsun" deriz. Boynumuzda bir akrep bulunsa, ısırmadan atılsa, nasıl memnun oluruz; kusurumuz-fakat garaz ve inat olmamak şartıyla ve bid'alara ve dalalete yardım etmemek kaydıyla-kabul edip minnettar oluyoruz."

<http://www.risaleinurenstitusu.org/index.asp?Section=Kulliyat&Book=EmirdagLahikasi&Page=46> (Erş. Tarihi. 10.10.2016)

güçlendirici Mehdi ve Mesih benzeri adlandırmaları içselleştirerek kurtarıcı bir misyon iddiasını üstlendiği anlaşılmaktadır.

Gülen'in uzunca bir süredir Amerika'da yaşıyor olmasının onu gnostik bağlamda güçlendirdiği söylenebilir. Amerikan toplumu ve bu toplumun dini-kültürel arka planı Avrupa Hıristiyanlık ve kültüründen farklıdır. J. E. Morris'e göre Amerikan toplumu fundamentalist bir gnostik arka plana sahiptir. Ona göre Batı medeniyetinde son yüzyıllarda ortaya çıkan Ufoculuk, Scientology, Moon Tarikatı, Krishna'cılık, Gül Haçlıları, Masonluk gibi hareketlerden çok daha farklı bir gnostik akım Amerikan toplumunda yaygındır. Bu akım Da Vinci'nin gizli kodlarını çözmek üzerine popüler spekülasyon üretmekten farklı bir şeydir. Amerikan toplumunun Hıristiyan bağlamda Tanrı anlayışı ile Avrupa toplumunun anlayışı farklıdır. Üstelik bu fark ve farkın kaynağı olan derin gnostik yapı Amerikan toplumunca fark edilmemektedir. Gerçek gnostikler Amerikan kiliseleri içinde Hıristiyanlığı İsa'dan sonraki ilk yüzyıla bağlı yapılandırarak yerleşiktirler. Bunlar geleneksel otantikliği ile kutsal metinleri ele almakta, ayinleri gerçekleştirmekte ve ana Hıristiyanlık akımını oluşturmaktadırlar. Bu gnostikler şehir konsüllerinin ve yönetim kurumlarının saygın üyeleri olduğu gibi, Parent Teacher Association (PTA), Garden Club, Daughters of the American Revolution (DAR), Junior Auxliary gibi sivil organizasyonların da üyeleridirler. Yine bu gnostikler United Way, Salvation Army, yerel hastane ve kütüphanelerin de gönülleri. Hatta Amerikan seçim ofisini ellerinde bulunduran bu gnostikler, muhtemelen ulusal seçimleri etkileyen güçlü bir siyasi nüfuzda sahiptirler. Özellikle Mormon tapınakları ve güneyli Baptist kiliselerinde yerleşmiş bulunan bu gnostiklerin ortak özelliği ise onların tam anlamıyla fundamentalist oluşlarıdır (Morris, 2008: 3, 4). Dolayısıyla böylesi kültürel bir vasat gnostik özellik ve kabiliyetlere sahip organizasyon ve şahsiyetler için son derece verimlidir. Gülen organizasyonu ise bunlardan sadece birisidir. Amerika merkezli bir dizi benzeri organizasyonlar dünya genelinde etkindirler.

Sonuçta hakikatin ve yegâne doğrunun Gülen'in şahsı ile özdeşleştiği gnostik bir kişilik Türkiye özelinde için oluşturulmakla kalınmamış; bu tanrısal kişiliğin kurtarıcı misyonu tüm kitleye sunulmuştur. Gülen'in eser ve düşüncelerinde sıklıkla rastlanan ağlayan çocuk, yitik cennet, sızıntı, ızdırap, metafizik gerilim gibi ifadeler ve bir türlü somutlaşmayan anlatılar bu şahıs kültürünün nevrotik bağlamını ortaya koymakta ve gnostik bağlamdaki ışık-karanlık, iyi-kötü dikotomisinin kurtarıcı misyonla örgünlendiği iç

doktrini oluşturmaktadır. Ancak kişisel kült oluş ya da kurtarıcı misyonluk gibi gnostik öğeler yalnızca toplum içinde ve kendi halinde masum bir yanlışlık olarak kalmamış aksine başından beri devlet kurumsallığının oluşmasını engelleyici ya da manipüle edici bir amaçla kurgulanmış gözükmektedir. Bu durum ise geleneksellik ile gnostiklik arasındaki doğal tarihsel çatışmayı son derece iyi bir şekilde bilen ve bu bilgi doğrultusunda onu biçimlendirerek kullanabilen bir aklın ve gücün varlığını göstermektedir. Bu noktada özelde Türkiye'nin ve genelde İslâm dünyasının karşı karşıya kaldığı dini ya da ideolojik temeldeki gizli ya da açık terör organizasyonlarına bakıldığında kült önderlerin ve kurtarıcı misyonların varlığı net bir biçimde görülecektir.

15 Temmuz olayında ülkemizin karşı karşıya kaldığı darbe teşebbüsü gnostik kurtuluş iddiası çerçevesinde özel niteliklere ve kutsal bilgiye sahip olduğuna inanılan Gülen'in dünya çapında organizasyon konumuna yükseltilmesi ve doğrudan Türk devletinin kurumsal kimliğine yönelik bir operasyonda uzan zamandır kullanılmasının ulaştığı bir aşama olarak kendini göstermektedir. Türk milletinin kendi evren tasavvuru ve zihniyeti temelinde ortaya koyduğu değerler ve onların ürünü güçlü kurumları olan dil ve devlet onun iki bin yılı aşkın tarihsel tecrübesinde varoluşunun da teminatı olmuştur (Bıçak, 2009: 26,27). 1071 Malazgirt savaşı sonrası Akdeniz havzasına yerleşerek Ortadoğu coğrafyasının gördüğü en güçlü devlet ananesinin ve bu geleneğe dayalı medeniyetin ortaya konması ve bu geleneğin devamı olan Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığı her şeyden önce dünyanın ortası sayılabilecek bir coğrafi alanın esaslı bir kurumsallığa sahip olması anlamına gelmektedir. Gnostik düşünce ve teşkilatları bir silaha dönüştürerek kullanan sömürgeci aklın tarih boyunca kurumsallıklarla verdiği mücadele ve ulaşmak istediği kendi hâkimiyetindeki evrensel komüne ulaşma çabası göz önüne alındığında Türk devletinin gerek Ortadoğu hâkimiyetini elde etmede gerekse de dünyanın diğer bölgelerine örnek teşkil etmede esaslı bir sorun olduğu anlaşılmaktadır. Bu sorunu aşmak için bulunan yöntem ise klonlama diye isimlendireceğimiz metotla aşılma istenmiştir. Böylece askeriyeden, hukuka, eğitimden, ticarete değin neredeyse kendisinin bir benzeri üretilen devlet ve diğer kurumsallıklar bu üretilen benzer ile karşı karşıya getirilmiş ve açığa çıkarılan çatışma ile devlet kurumsallığının bir bakıma kendi kendisi ile mücadele etmesi gibi paradoksal bir sorun oluşturulmuştur. Böylece ulus devlet yapısını oturtmak için son bir asır boyunca verilen tüm çabalar ile bu çabalar çerçevesinde doğal bir gerilimle ortaya çıkan demokrasi mücadelelerinden kaynaklanan modern birey ve toplum anlayışına aslında alternatif olmayan ve fakat paralel olan başka ve alternatif bir yapılanma tesis edilmiştir.

Bu noktada tarihi ve toplumsal değişimlerden kaynaklanan yeni modelin meydana getirdiği geçici problem ve acılar kullanılarak inanç eksenli uygun bir enstrümanla toplumsal kurtuluş arayışı yükseltilecek sonrasında da satın alınmıştır. Bu organizasyonun gnostik içerikte olmasına ise özellikle önem verilmiştir. Zira ancak bu şekilde devlet rasyonalitesinin ve buna dayalı kurumsallığın yıpratılması ve işlevsiz bırakılması mümkündür. Oluşturulmak istenen yeni Ortadoğu zayıf ve gevşek kurumsallıkların çerçevesinde yeşertilmek istenen Müslüman komündür. Bu nedenle Türk milletinin inanç ve değerlerinden temellenen, dini ve milli mefkûresinden hayat alan bir karşı çabanın modernize edilerek ihyası gerekmektedir. Oluşturulacak yeni form tekrar klonlanamayacak ve manipüle edilemeyecek bir içeriğe sahip olmalıdır. Özelde Türkiye'yi genelde ise tüm İslâm dünyasını hedef alan gnostik sapkınlıklar ve köktencilik aracılığı ile yürütülen yıkıcı saldırılara karşı yürütülen mücadele ise ilginç bir şekilde İslâm'ın geleneksel formunda belirlenen meşru kurtarıcı misyonla örtüşmektedir.

Kaynakça

- BIÇAK, Ayhan (2009). *Türk Düşüncesi I: Kökenler*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- CORBIN, Henry (1998). *The Voyage and The Messenger: Iran and Philosophy*, Berkeley: North Atlantic Books.
- DARAUL, Arkon (1961). *A History of Secret Societies*, New York: The Citadel Press.
- DURALI, Şaban, Teoman (2015), *Çağdaş Küresel Medeniyet: Çağdaş Küreselleştirilen İngiliz-Yahudi Medeniyeti Anlamı-Gelişimi ve Konumu*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- GARAUDY, Roger (2011). *İlahi Mesajlar Toprağı Filistin*, çev; Cemal Aydın, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı.
- GÜRSAN, Turgut (2008). *Dünya'nın Gizli Tarihi: Antik Çağlardan Günümüze I-20. Yüzyıldan Günümüze II*, İstanbul: Pegasus.
- HOTAM, Yotam (2013). *Modern Gnosis and Zionism: The Crisis of Culture, Life Philosophy and Jewish national thought*, trs; Awner Greenberg, New York: Routhledge.
- HUDSON, Wayne (1989). *"Postmodernity and Contemporary Social Thought"*, Politics and Social Theory, ed; Peter Lassman, New York: Routhledge.
- IZUTSU, Toshihiko (2000). *İslam Düşüncesinde İman Kavramı*, çev; Selahaddin Ayaz, İstanbul: Pınar Yayınları.
- İMAM-İ AZAM (2013). *Fıkı Ekber: Aliyyül- Kari Şerhi*, çev; Yunus Vehbi Yavuz, İstanbul: Çağın Yayınları.
- JOHNSON, Ken (2013). *The Gnostic Origins of Calvinism*, New York: Createspace Independent Pub.
- KING, Karen, L. (2005). *What is Gnosticism*, London: The Belknap Press of Harvard.

- LANDOWSKY, J. M. Ovitch (1968). *Red Syphony*, trs; George Knupffer, London: Plain-Speaker Pub.
- LEWIS, Bernard (2014). "İsmaililer ve Haşhaşiler", çev; Mustafa Alican, *Tarih Okulu Dergisi*, Aralık, Yıl:7, Sayı: 20, (471-504).
- MAJID, Anouar (2007). *Call for Heresy: Why Dissent is Vital to Islam and America*, Minneapolis: Universty of Minnesota Press.
- MORRIS, Joe, E. (2008). *Revival of The Gnostic Heresy: Fundamentalism*, New York: Palkgrave Macmillan.
- MURAWIECK, Laurent (2008). *The Mind of Jihad*, New York: Cambridge.
- PINNINGTON, Judith (2003). *Anglicans and Orthodox: Unity and Subversion 1559-1725*, Eastbourne: Gracewing.
- REES, Thomas (1818). *The Racovian Catechism: With Notes and Illustrations a Sketch of the History of Unitarianism*, London: Longman.
- ROSZAK, Theodore (1972). *Where the Waste Land Ends: Politics and Transcendence in Post-Industrial Societty*, New York: Doubleday.
- SNELLING, John (1987), *The Buddhist handbook. A Complete Guide to Buddhist Teaching and Practice*. London: Century Paperbacks.
- THOMAS, Gordon (1989). *Journey Into Madness: The True Story of Secret CIA Mind Control and Medical Abuse*, New York: Bantam.
- TUFTS, Whittemore (1868). "The Metropolitan Pulpit: Part II Some Representative Episcopal Purpits", ed; Allen Lee Basset, *The Northern Monthly*, Vol;II, November, Newyork, s. 344-480.
- VOEGELIN, Eric (1997). *Science, Politics and Gnosticism*, Washington: Regrery Pub.
- WASSERMAN, James (2001). *The Templars and the Assassins: the Militia of Heaven*, Rochester, Vermont: Inner Traditions.
- WATT, W. Montgomery (2004). *İslam Felsefesi ve Kelamı*, çev; Süleyman Ateş, İstanbul: Pınar Yayınları.
- Yeni Devir Gazetesi, 9 Ocak 1981.
- YILDIZ, Harun (2010). *Kendi Kaynakları Işığında Hariciliğin Doğuşu ve Gelişimi*, Ankara: Araştırma Yayınları.
- YOUNKINS, E. Wayne (2002). *Capitalism and Commerce: Conceptual Foundations of Free Enterprise*, Plymouth: Lexington Books.
- http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Gnosticism#Gnostic_Cosmology (Eriş. Tar. 12.08.2016)
- <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e731> (Erişim Tarihi: 26. 08. 2016)
- <http://www.newadvent.org/cathen/13797b.htm>
- <http://www.risaleinurenstitusu.org/index.asp?Section=Kulliyat&Book=EmirdagLahikasi&Page=46>

<http://www.risaleinurenstitusu.org/index.asp?Section=Kulliyat&Book=EmirdagLahikasi&Page=259>

<https://gnosticteachings.org/scriptures/gnostic-scriptures/331-the-gospel-according-to-mary-magdalene.html> (Erş. Tarihleri. 10.10.2016)